

3. Zaposlenost i zarade

Iako podaci oktobarske Ankete o radnoj snazi još nisu dostupni, na osnovu podataka raspoloživih iz ankete RAD, kao i opštih ekonomskih kretanja, ocenjujemo da je stopa nezaposlenosti povećana i u trećem kvartalu ove godine. Ovo je nastavak dugoročnog trenda koji beležimo od početka krize, tačnije od 2008. godine. Prema podacima ankete RAD, formalna zaposlenost je opala od marta do septembra 2012. usled smanjenja broja zaposlenih kod pravnih lica. Posmatrano po sektorima, zaposlenost je opala u prerađivačkoj industriji, najverovatnije kao posledica pada tražnje za proizvodima ovih preduzeća, i trgovini, usled pada prometa u maloprodaji poslednjih meseci. Istovremeno, dolazi i do neznatnog smanjenja broja zaposlenih u javnom sektoru. Broj nezaposlenih na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje je smanjen u istom periodu za nešto više od 30.000 što je posledica uticaja sezonskog zapošljavanja tokom leta. Prosečna realna zarada nastavlja da opada u trećem kvartalu i to najviše u privredi i administraciji na svim nivoima. Pad realnih zarada u privredi posledica je nepromenjenih nominalnih najamnina u uslovima recesije i relativno snažnog ubrzanja inflacije koja je već početkom jula prešla gornju granicu ciljanog okvira za ovu godinu. Rast zarada u državnom sektoru je ograničen instrumentima ekonomske politike. Krajem septembra donet je Zakon o utvrđivanju maksimalne zarade u javnom sektoru koji dovodi do formiranja plafona zarada i za one sa niskim primanjima. Njegovi efekti, međutim, još se ne vide u podacima.

Zaposlenost

Opao broj zaposlenih kod pravnih lica

Podaci Ankete o radnoj snazi iz oktobra ove godine nisu još dostupni tako da trendove u zaposlenosti ocenjujemo na osnovu ankete RAD. U Tabeli T3-1 uočavamo da je formalna zaposlenost opala za 4 hiljade i to po osnovu smanjenja broja radnika kod pravnih lica. Broj zaposlenih kod privatnih preduzetnika se nije menjao u periodu od marta do septembra ove godine.

Tabela T3-1. Srbija: broj registrovanih zaposlenih i nezaposlenih¹⁾, 2004-2012

		Ukupno zaposleni	Zaposleni kod pravnih lica	Zaposleni kod fizičkih lica		Ukupno broj zaposlenih radnika	Broj nezaposlenih (NSZ) ²⁾	
				Ukupno	Privatni preduzetnici			Zaposleni kod njih
		1 (=2+3)	2	3 (=4+5)	4	5	6 (=2+5)	7
u hiljadama								
2004	Mart	2.065	1.601	464	208	255	1.856	..
	Septembar	2.037	1.560	477	210	267	1.827	843
2005	Mart	2.070	1.557	513	228	285	1.842	884
	Septembar	2.067	1.536	531	230	300	1.836	898
2006	Mart	2.032	1.496	536	228	308	1.804	920
	Septembar	2.019	1.447	572	242	330	1.777	915
2007	Mart	2.004	1.438	566	239	327	1.765	913
	Septembar	2.001	1.428	573	245	328	1.756	808
2008	Mart	2.006	1.432	574	245	329	1.761	795
	Septembar	1.993	1.425	568	245	323	1.748	726
2009	Mart	1.911	1.411	500	210	290	1.701	758
	Septembar	1.868	1.383	485	211	274	1.657	737
2010	Mart	1.817	1.362	455	199	257	1.618	778
	Septembar	1.775	1.348	427	183	244	1.592	721
2011	Mart	1.755	1.349	405	204	201	1.550	774
	Septembar	1.738	1.337	401	203	198	1.535	743
2012	Mart	1.730	1.339	391	203	188	1.527	783
	Septembar	1.726	1.335	391	203	188	1.523	751

Izvor: RZS - Polugodišnji izveštaj o zaposlenima i zaradama zaposlenih RAD-1/P; Anketa za dopunu polugodišnjeg izveštaja RAD-1; Polugodišnji izveštaj o privatnim preduzetnicima i zaposlenima kod njih RAD-15; Nacionalna služba za zapošljavanje (NSZ).

Napomena: Korigovani su podaci od aprila do septembra 2012. na osnovu Polugodišnjeg istraživanja Rad-1/P za mart 2012. Podaci o broju privatnih preduzetnika i zaposlenih kod njih od marta 2011. godine su preuzeti iz Mesečnog statističkog biltena 8/2012 Republičkog zavoda za statistiku.

1) Kada se govori o registrovanom broju zaposlenih, misli se na formalnu ekonomiju tj. na zaposlena lica koja imaju formalno-pravni ugovor o zaposlenju i na čije se prihode plaćaju porezi i doprinosi.

2) Kada se govori o registrovanom broju nezaposlenih, misli se na lica koja se prijavljuju na evidenciju Nacionalne službe za zapošljavanje (NSZ). NSZ je u septembru 2004. prešla sa praćenja broja lica koja traže posao na praćenje broja nezaposlenih lica, usled čega nemamo seriju za period pre septembra 2004. (kolona 7).

Nastavlja se pad zaposlenih u prerađivačkoj industriji (oko 2000 radnika) koji je prisutan od početka krize ali se poslednje dve godine odvija manjim intenzitetom, što je najverovatnije posledica pada tražnje za proizvodima ovih preduzeća. Blago je opao i broj zaposlenih u trgovini (1000 radnika) što se moglo očekivati usled pada kupovne moći stanovništva i smanjenja prometa u maloprodaji. U svim ostalim privrednim delatnostima broj zaposlenih je ostao nepromenjen (Tabela T3-2).

Tabela T3-2. Srbija: zaposleni po sektorima delatnosti, 2012, u hiljadama

	2012								
	Jan.	Feb.	Mar.	Apr	Maj	Jun	Jul	Aug	Sep
Zaposleni u preduzećima, ustanovama i organizacijama, po sektorima delatnosti									
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	34	34	33	33	33	33	33	33	33
Rudarstvo	22	22	22	22	22	22	22	22	22
Prerađivačka industrija	292	291	289	290	288	289	288	288	287
Snabdevanje el.energijom, gasom i parom	28	28	28	28	28	28	28	28	28
Snabdevanje vodom i upravljanje otpadnim vodama	33	32	32	32	32	32	32	32	33
Građevinarstvo	72	72	71	71	71	71	71	71	71
Trgovina na veliko i malo i popravka motornih vozila	181	182	186	186	186	185	186	185	185
Saobraćaj i skladištenje	86	86	84	84	84	84	84	84	84
Usluge smeštaja i ishrane	20	20	20	20	20	20	20	20	20
Informisanje i komunikacije	38	39	40	40	40	40	40	40	40
Finansijske delatnosti i delatnost osiguranja	39	39	39	39	38	38	38	38	39
Poslovanje nekretninama	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Administrativne i pomoćne uslužne delatnosti	51	52	52	52	52	52	52	52	53
Državna uprava i obavezno socijalno osiguranje	28	28	30	30	30	30	30	29	29
Obrazovanje	72	72	72	72	72	72	72	72	72
Zdravstvena i socijalna zaštita	139	139	141	141	140	140	140	139	138
Umetnost, zabava i rekreacija	162	162	162	162	162	162	162	161	161
Ostale uslužne delatnosti	22	22	22	22	22	22	22	22	22
	15	15	14	14	14	14	14	14	14

Izvor: RZS, Polugodišnji izveštaj o zaposlenima i zaradama zaposlenih RAD-1/P; Anкета za dopunu polugodišnjeg izveštaja RAD-1; Polugodišnji izveštaj o privatnim preduzetnicima i zaposlenima kod njih RAD-15.

Napomena: Korigovani podaci od aprila do septembra 2012. na osnovu Polugodišnjeg istraživanja Rad-1/P za mart 2012.

U javnom sektoru, neznatno je porasla zaposlenost u administraciji i lokalnim javnim preduzećima a opala u obrazovanju i javnim državnim preduzećima. Neto efekat ovih promena, prikazan u Tabeli T3-3, ogleda se u smanjenju ukupnog broja zaposlenih u javnom sektoru za jednu hiljadu.

Smanjen broj nezaposlenih na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje

Broj registrovanih nezaposlenih lica, koja se prijavljuju na evidenciju Nacionalne službe za zapošljavanje (NZS), smanjen je za 32.000 od marta do septembra ove godine. Ovakva kretanja su posledica činjenice da broj nezaposlenih na evidenciji raste od januara do marta meseca kada dostiže maksimalan iznos jer se pojedinci prijavljuju zbog poreskih olakšica. U trećem kvartalu broj nezaposlenih na evidenciji NZS opada a najmanji je septembru i oktobru zbog sezonskih radova (Tabela T3-1).

U narednoj godini ne očekujemo da će doći do značajnijeg rasta zaposlenosti

Ukoliko se u narednoj godini ostvare prognoze o rastu bruto domaćeg proizvoda (1,5-2 %) to i dalje ne garantuje povećanje stope zaposlenosti u Srbiji. Naime, struktura rasta BDP će biti takva da ne može da doprinese značajnijem rastu zaposlenosti s obzirom da se može računati jedino na rast poljoprivredne proizvodnje i proizvodnje automobila. Naša analiza ukazuje da će ostatak privrede biti u padu prvenstveno zbog očekivanog smanjivanja domaće tražnje u 2013. godini (videti Trendove o Privrednoj aktivnosti). Dodatno, ovaj zaključak baziramo i na dosadašnjem kretanju zaposlenosti u odnosu na bruto domaći proizvod u Srbiji, o čemu više govorimo u Okviru.

Tabela T3-3. Srbija: zaposleni u javnom sektoru 2004-2012

		Zaposleni kod pravnih lica						
		Javni sektor					Javni sektor ukupno	Ostalo (privreda) ¹⁾
		Iz budžeta			Javna preduzeća			
		Administracija svi nivoi	Obrazovanje i kultura	Zdravstveni i soc. rad	Javna državna	Javna lokalna		
		1	2	3	4	5	6	7
		u hiljadama						
2004	Mart	63	117	147	125	57	509	1.092
	Septembar	63	116	148	124	57	508	1.052
2005	Mart	63	119	148	122	61	513	1.044
	Septembar	61	117	147	112	61	498	1.038
2006	Mart	60	118	141	105	61	485	1.011
	Septembar	58	117	138	102	60	475	972
2007	Mart	58	121	138	100	59	476	962
	Septembar	59	120	139	100	58	476	952
2008	Mart	60	124	140	99	58	481	951
	Septembar	61	122	141	100	58	482	943
2009	Mart	64	125	142	89	57	478	933
	Septembar	64	123	142	88	57	473	910
2010	Mart	62	124	142	87	56	472	890
	Septembar	63	122	143	86	56	470	878
2011	Mart	61	124	143	84	57	469	880
	Septembar	62	122	143	84	57	469	868
2012	Mart	63	122	143	85	57	470	869
	Septembar	64	120	143	84	58	469	866

Izvor: RZS.

Napomena: Zaposleni u Ministarstvu odbrane Srbije kao i zaposleni u MUP Srbije, iako se finansiraju iz budžeta, ne ulaze u ukupan bilans zaposlenih u Tabeli. Njihov broj se procenjuje na oko 80.000, i oni doprinose još oko 4% ukupnoj zaposlenosti u Srbiji. Iz bezbednosnih razloga, RZS ne objavljuje tačan broj zaposlenih u ovim državnim institucijama niti njihove prosečne plate.

U "Administracija svi nivoi" od marta 2009. uključeni i zaposleni u administraciji RZZO i Fonda PIO.

Povećan broj zaposlenih u martu 2011. i u martu 2012. zbog ažuriranja uzorka.

Fusnote:

1) Privatna, društvena i mešovita preduzeća (bez preduzetnika). Broj dobijamo kada od ukupnog broja zaposlenih kod pravnih lica iz Tabele T3-2 oduzmemo broj zaposlenih u javnim preduzećima i onih koji se finansiraju iz budžeta.

Okvir 1. Pad zaposlenosti u zemljama Zapadnog Balkana u periodu krize

Kao što vidimo iz Tabele T3-4, koja predstavlja kretanje zaposlenosti u odnosu na BDP u periodu ekonomske krize u odabranim zemljama Zapadnog Balkana, u Srbiji je pad BDP-a imao daleko veći uticaj na opadanje zaposlenosti nego u drugim zemljama. O tome smo svojevremeno pisali (QM 21) upoređujući Srbiju sa zemljama Centralne i Istočne Evrope za period od 2008. do početka 2010. godine. Tada smo našli da je elasticitet zaposlenosti (procentualna promena zaposlenosti za svaki procenat promene BDP) iznosio 2,6. Uzimajući u obzir novije podatke, vidimo da je sa nastavkom krize zaposlenost postala još osetljivija u odnosu na kretanje BDP i elasticitet sada iznosi 2,72. Ukoliko bismo isključili podatke o broju zaposlenih poljoprivrednika i pomažućih članova u poljoprivredi iz ukupnog broja zaposlenih, pad stope zaposlenosti od Q1 2008 do Q2 2012 bio bi neznatno manji – umesto kumulativnog pada od 17%, zaposlenost je opala za 16,2%.

U Crnoj Gori je, na primer, uprkos približnoj isto recesiji kao i u Srbiji, došlo do mnogo manjeg pada zaposlenosti (elasticitet je iznosio 0,8). Makedonija je imala najmanji pad privredne aktivnosti od zemalja u regionu koji pri tom nije imao negativan uticaj na kretanje zaposlenosti tokom perioda posmatranja. Veliki pad zaposlenosti u period krize u Srbiji ukazuje na zaključak da je kriza ubrzala nedovršeni proces tranzicije i restrukturiranja društvenih preduzeća, čiji su efekti po tržište rada čak i drastičniji od efekata same ekonomske krize. S obzirom da proces restrukturiranja još nije dovršen ocenjujemo da će on imati uticaj na stopu zaposlenosti i u narednoj godini uprkos najavljenom pozitivnom rastu BDP.

Tabela T3-4. Pad zaposlenosti u zemljama Zapadnog Balkana u periodu ekonomske krize

Zemlja	Kumulativni pad BDP ¹	Ukupan pad zaposlenosti ²	Elasticitet zaposlenosti ³
Crna Gora	5.7	5	0.8
Bosna i Hercegovina	3	5	1.6
Makedonija	1	-4	-4
Hrvatska	10.2	13.8	1.35
Srbija	6.2	17 16.2 ⁴	2.74 2.6 ⁴

Izvor: Ankete o radnoj snazi za svaku zemlju

1) Period trajanja krize je različit za svaku zemlju, tako da kumulativni pad BDP računamo od početka krize do trenutka izlaska iz recesije

2) Ukupan pad zaposlenosti se odnosi na period od Q1 2008. do Q2 2012.

3) Elasticitet zaposlenosti predstavlja kretanje zaposlenosti u odnosu na BDP, odnosno procentualnu promenu zaposlenosti za svaki procenat promene BDP

4) Ukupan pad zaposlenosti isključujući zaposlenost u poljoprivredi. Elasticitet zaposlenosti isključujući zaposlenost u poljoprivredi

Zarade

Prosečna realna zarada na međugodišnjem nivou nastavlja da opada i u Q3

Prosečna realna zarada, nakon tri uzastopna kvartala rasta, po prvi put je opala u drugom kvartalu ove godine. Pad je bio još izraženiji u Q3 i iznosio čak 6,8% na nivou celokupne privrede. Realne zarade na međugodišnjem nivou najviše su opale u privredi i u javnim državnim preduzećima, po 8,2%, zatim u administraciji na svim nivoima 6,8%, javnim lokalnim preduzećima 4,9%, obrazovanju i kulturi 3,8%, a najmanje u zdravstvu 2,1% (Tabela T3-5).

Tabela T3-5. Srbija: bruto zarade u javnom sektoru 2004-2012, međugodišnji realni indeksi

	Iz budžeta			Javna preduzeća		Ostalo (privreda)	Prosek Srbije
	Administracija svi nivoi	Obrazovanje i kultura	Zdravstveni i soc. rad	Javna državna	Javna lokalna		
	1	2	3	4	5		
2004	107,4	107,7	110,9	107,9	113,4	113,7	111,4
2005	105,9	106,0	100,8	100,5	103,0	106,9	107,1
2006	109,1	107,2	109,4	110,8	102,9	113,7	111,3
2007	111,1	114,7	123,8	116,7	105,0	114,1	114,6
2008	100,7	105,7	101,3	101,2	95,9	105,7	105,5
2009	95,1	96,3	97,0	97,9	97,8	104,1	101,1
2010	99,1	95,1	94,3	98,1	98,0	104,5	101,2
2011	99,2	95,5	97,2	104,0	95,1	101,1	99,9
2007							
Q1	111,5	112,6	125,4	129,8	113,8	117,3	118,5
Q2	118,6	119,2	131,5	118,9	104,5	117,4	118,6
Q3	114,1	116,7	127,5	112,5	104,1	112,5	114,1
Q4	100,1	110,3	111,0	105,8	97,4	109,0	108,2
2008							
Q1	99,2	109,5	105,6	94,3	98,5	107,3	105,2
Q2	99,6	104,8	99,4	103,0	89,0	104,2	103,1
Q3	100,8	104,7	101,1	103,6	91,7	106,3	105,0
Q4	103,3	103,7	99,2	103,9	104,4	105,1	104,1
2009							
Q1	99,8	97,9	99,4	98,4	100,8	105,1	102,5
Q2	94,0	97,4	98,1	99,0	99,3	104,8	102,0
Q3	93,6	96,2	96,9	98,1	95,4	102,9	100,1
Q4	93,0	93,6	93,5	96,0	95,9	104,0	99,9
2010							
Q1	95,8	96,1	96,1	102,2	98,0	103,5	101,1
Q2	101,0	96,7	95,1	102,1	98,3	106,6	103,2
Q3	100,4	95,1	94,6	94,5	99,8	105,8	101,8
Q4	99,4	92,5	91,2	93,5	95,7	102,4	98,8
2011							
Q1	98,1	89,4	92,0	100,6	92,2	100,4	97,7
Q2	97,8	94,4	97,4	99,9	94,3	98,3	97,7
Q3	100,7	97,5	97,6	108,3	95,1	102,5	101,5
Q4	100,0	100,8	102,0	107,3	98,8	103,3	102,9
2012							
Q1	104,7	104,9	102,5	107,4	103,7	106,7	106,0
Q2	105,3	100,7	99,8	103,4	101,5	107,5	105,3
Q3	98,6	96,9	97,6	95,2	96,6	99,3	98,4

Izvor: RZS.

Napomene:

1) Kolona 6 uključuje privatna, društvena i mešovita preduzeća (bez preduzetnika).

2) U koloni 6 je predstavljena ocenjena veličina koja se dobija kada se od ukupne mase zarada u Srbiji oduzme masa zarada u javnom sektoru, a zatim se ta razlika podeli sa brojem zaposlenih u privredi (kolona 7, Tabela T3-3).

3) Međugodišnji realni indeksi u kolonama 6 i 7 za 2008. i 2009. su izračunati na osnovu proširenog uzorka za obračun prosečne zarade, koji uključuje i zaposlene kod preduzetnika.

3. Zaposlenost i zarade

Pad zarada u Q3 u odnosu na Q2 ipak najveći u privredi

Ukoliko se pogledaju desezonirani podaci o realnim neto zaradama u ovim sektorima u Tabeli T3-6, uočavamo slična kretanja- plate su u trećem kvartalu u odnosu na drugi opale kako u privredi tako i u javnom sektoru. Ipak, privreda i administracija na svim nivoima beleže najveći pad realnih zarada u dva uzastopna kvartala i to za 4,8%. To je više nego dvostruko veći pad u odnosu na umanjene zarade u javnim državnim preduzećima. U obrazovanju, zdravstvu i javnim lokalnim preduzećima pad je približno isti i iznosi 1.3%.

Pad zarada u privredi posledica je kombinacije dva faktora: stagnacije nominalnih zarada usled recesije i veoma visoke inflacije usled nastavka rasta cena hrane, fiskalne ekspanzije iz prve polovine godine, depresijacije dinara (koja je zaustavljena u septembru) i povećanja PDV u oktobru. Od juna do oktobra ukupni porast cena iznosio je 7% (videti trendove o Cenama i deviznom kursu). Združeni efekat ovih promena uticaće da se rast inflacije nastavi sve do kraja prvog kvartala naredne godine što će se odraziti i na realne zarade.

U javnom sektoru, s druge strane, pad realnih zarada je posledica politike plata prema kojoj su nominalne zarade trebalo da ostanu konstantne u Q3.

T3-6. Realne desezonirane neto zarade u privredi i javnom sektoru

Lančani indeks	Neto Zarade	Privreda	Javna državna preduzeća	Javna lokalna preduzeća	Administracija svi nivoi	Obrazovanje i kultura	Zdravstveni i soc. rad
2011,Q4	99.4	99.2	99.9	100.8	98.8	100.5	100.3
2012,Q1	102.5	103.2	108.6	100.0	103.0	99.9	100.3
2012,Q2	99.9	100.8	94.7	99.2	100.8	99.0	99.3
2012,Q3	96.6	96.0	92.6	97.9	96.1	97.6	98.0

Izvor: obračun QM

Ukoliko na Grafikonu T3-7 pogledamo kretanje lančanog indeksa za realne desezonirane neto zarade u privredi i javnim preduzećima od početka 2009. godine, najveće oscilacije uočavamo kod javnih republičkih preduzeća a najmanje kod javnih lokalnih. Do najvećeg skoka zarada u javnim preduzećima nekoliko godina za redom dolazi prelaskom iz poslednjeg kvartala tekuće godine u prvi kvartal naredne godine. Ostaje da vidimo da li će se isto dogoditi i ovaj put i kakvi će biti dometi Zakona o utvrđivanju maksimalne zarade u javnom sektoru. U osnovi predloga ovog zakona bila je ideja da se za isti rad u javnom sektoru, bilo da je pojedinac zaposlen u sektoru države ili javnom preduzeću, dobija približno jednaka plata. Dosada su postojale velike razlike u visini zarada za isti posao (npr. za rad kafe kuvarice ili programera) u okviru samog državnog sektora (administracije, policije, vojske), ali su još veće razlike bile prisutne između državnog sektora i javnih preduzeća (o Zakonu više u Osvrtu).